

УДК 658:65.012.8

Шинкар С.М.

здобувач

Української академії друкарства

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДНИК УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT AS THE COMPONENT OF THE MANAGEMENT OF ECONOMIC SAFETY OF ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

Основою прийняття будь-якого рішення є обліково-аналітичне забезпечення, яке передбачає задоволення інформаційних потреб певного споживача у своєчасності та достовірній інформації в необхідному обсязі. Управління економічною безпекою підприємства вимагає розроблення та реалізації як превентивних, так і реактивних захисних заходів, в основі яких лежать рішення суб'єктів безпеки. Основою рішень суб'єктів безпеки є відповідне обліково-аналітичне забезпечення, яке є складником обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства застосовується також і в процесі прийняття будь-якого рішення в управлінні підприємством для врахування безпекового аспекту. Обґрунтовано методичні засади формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, система, економічна безпека, загроза, суб'єкт.

АННОТАЦИЯ

Основой принятия любого решения является учетно-аналитическое обеспечение, которое предусматривает удовлетворение информационных потребностей определенного потребителя в своевременной и достоверной информации в необходимом объеме. Управление экономической безопасностью предприятия требует разработки и реализации как превентивных, так и реактивных защитных мер, в основе которых лежат решения субъектов безопасности. Основой решений субъектов безопасности является соответствующее учетно-аналитическое обеспечение, являющееся составной частью учетно-аналитического обеспечения управления предприятием. Учетно-аналитическое обеспечение управления экономической безопасностью предприятия применяется также и в процессе принятия любого решения в управлении предприятием с учетом безопасного аспекта. Обоснованы методические основы формирования системы учетно-аналитического обеспечения управления экономической безопасностью предприятия.

Ключевые слова: учетно-аналитическое обеспечение, система, экономическая безопасность, угроза, субъект.

ANNOTATION

The basis for making any decision is accounting and analytical support, which provides for meeting the information needs of a certain consumer in timeliness and reliable information in the required amount. The management of the economic security of an enterprise requires the development and implementation of both preventive and reactive protective measures, based on decisions of security subjects. The basis for decisions of security subjects is the corresponding accounting and analytical support, which is a composite accounting and analytical support for enterprise management. Accounting and analytical support for the management of economic security of the enterprise is also used in the process of making any decision in the management of the enterprise to take into account the security aspects. The methodical foundations of forming a system of accounting and analytical support for the management of the economic security of an enterprise are substantiated.

Keywords: accounting and analytical support, system, economic security, threat, subject.

Постановка проблеми. Невизначеність зміни середовища функціонування, яке спричинено політичною й соціальною напруженістю, незмінно високий фіскальний тиск та корупційність місцевих органів влади, зростаюча конкуренція з боку іноземних товаровиробників та складність виходу на нові ринки збуту внаслідок протекціоністських заходів країни-імпортерів, зниження добробуту населення та зростаючі темпи трудової міграції вимагають реалізації надзвичайно гнучкого управління вітчизняними підприємствами. Така гнучкість потребує своєчасної, достовірної, повної та комплексної інформації про зміни зовнішнього середовища та внутрішні процеси як основи для прийняття адекватних захисних заходів у системі економічної безпеки підприємства.

Внаслідок необхідності врахування безпекового аспекту в процесі прийняття кожного управлінського рішення зростає важливість формування обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою кожного вітчизняного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробленню питань щодо підтримки достатнього рівня економічної безпеки підприємства багато уваги приділяють вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Л. Абалкін, В. Абрамов, О. Ареф'єва, В. Андрійчук, О. Білорус, І. Білько, Н. Вавдіюк, З. Варналій, О. Власюк, В. Воротін, Т. Васильців, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Горбулін, А. Гордєєв, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, О. Захаров, В. Ковальов, Г. Козаченко, О. Ляшенко, В. Мартинюк, В. Мунтян, Є. Олейніков, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, Я. Пушак, Н. Реверчук, О. Терещенко, В. Франчук, О. Черняк, М. Швець, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Шликов, О. Шляйфер, В. Ярочкін та ін. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення процесу управління перебувають у сфері уваги таких дослідників, як: Ф. Бутинець, С. Голов, О. Гудзинський, М. Дем'яненко, Г. Кірейцев, М. Пушкар, П. Саблук, І. Садовська, В. Самоцькін, В. Сопко та ін.

Віддаючи належне науковій і практичній значущості праць провідних учених, слід зазначити, що в сучасній науковій літературі та практиці господарювання підприємств недостатньо досліджено важливі питання мети, завдань та

принципів формування обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства.

Мета статті полягає в обґрунтуванні методичних засад формування обліково-аналітичного забезпечення управління економічної безпекою підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж розглядати обліково-аналітичне забезпечення у сфері економічної безпеки підприємства, з'ясуємо її призначення в управлінні загалом. Так, управління, яке передбачає вплив суб'єкта на об'єкт шляхом прийняття певних рішень, неможливе без інформаційного підґрунтя. Тобто йдеться про інформацію як про стан об'єкта, навколишнє оточення, можливі зміни, наявні ресурси і т. д., що дає можливість прийняти з кількох альтернативних варіантів найбільш оптимальне рішення. У подальшому результати реалізації рішення супроводжується збором проміжних підсумків, що дає змогу здійснювати коригування, а на завершальному етапі, порівнявши завдання та результати, – сформувати необхідну базу знань для вирішення схожих завдань у майбутньому. Основою інформаційного підґрунтя прийняття управлінських рішень були і залишаються дані бухгалтерського обліку. Саме вони відображають реальний стан усіх наявних у підприємства ресурсів. Водночас сьогодні внаслідок суттєвого зростання обсягів даних та неможливості менеджера їх сприймати та використовувати у цілях управління, виникла необхідність у впорядкуванні, систематизації, перевірці та забезпеченні своєчасності надходження найбільш важливої інформації. Отже, йдеться про формування інформаційного забезпечення управління підприємством. Не заглиблюючись у з'ясування ключових параметрів інформаційного забезпечення, вважаємо за доцільне погодитися із думкою низки науковців, зокрема Н. Хахонової [5, с. 232] та Н. Голячук [2, с. 410], які доводять, що обліково-аналітичне забезпечення є складником інформаційного забезпечення виходячи з того, що перше поняття є вужчим за друге.

Обліково-аналітичне забезпечення наявне на кожному підприємстві, яке веде облік відповідно до норм чинного законодавства. Водночас облікові дані без їх аналітичної обробки та адресності не сприяють ефективності прийняття управлінських рішень. Зважаючи, що кожен із менеджерів упродовж робочого дня приймає не менше десяти вагомих рішень для розвитку підприємства, то й значення обліково-аналітичного забезпечення суттєво зростає.

Інший аспект, на якому доцільно зупинитися, – застосування терміну «забезпечення». Тут доцільно погодитися з думкою С. Галузіна [1, с. 254], який розглядає забезпечення як «... гарантування своєчасного формування та передачі якісної обліково-аналітичної інформації в рамках системи управління підприємством,

а також зовнішнім користувачам» та наголошує на важливості обробки облікових даних методами економічного аналізу. У цьому контексті важливо підкреслити, що складниками обліково-аналітичного забезпечення є не лише підсистеми обліку та аналізу, а й аудиту та внутрішнього контролю, які уможливають перевірку облікових даних для формування достовірного підґрунтя прийняття управлінських рішень.

Інший важливий момент – трактування обліково-аналітичного забезпечення як системи. Якщо за основу взяти твердження Л. Гордянської, що «...системою розуміють сукупність множин взаємопов'язаних елементів, які утворюють певну цілісність» [3, с. 19], то обліково-аналітична система – це системи, яка складається із низки підсистем, на вході якої є дані, зокрема оперативного, статистичного, фінансового і управлінського обліку, відносно яких здійснюються процеси обробки (узагальнення, класифікації, перевірки, аналізу), а на виході – аналітичні звіти для застосування певними суб'єктами в процесі прийняття управлінських рішень.

Повертаючись до сфери економічної безпеки, потрібно зазначити, що йдеться не лише про прийняття рішень суб'єктами безпеки, тобто відповідальним за безпеку працівником, якщо розглядаємо суб'єкт малого підприємництва чи групою працівників, які об'єднані у відділ на середньому чи великому підприємстві, а й про розроблення та реалізацію будь-якого рішення у процесі управління, що сьогодні є неможливим без урахування безпекового аспекту.

Доцільно погодитися з колективом авторів під керівництвом А. Штангрета [4, с. 122–125; 7, с. 147], що обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства доцільно формувати виходячи з наявного забезпечення управління підприємством, тобто без додаткових структурних одиниць, але зі зміною функціональних обов'язків працівників бухгалтерської служби, аналітичного відділу, відділу аудиту і т. д. Зосередимо увагу на формуванні методичних засад створення системи обліково-аналітичного забезпечення для потреб управління економічною безпекою вітчизняних підприємств.

Передусім зазначимо, що, зважаючи на швидку зміну умови функціонування, ефективність управління економічною безпекою підприємств в Україні залежить не стільки від набутого досвіду, скільки від наявності своєчасної, повної, достовірної та комплексної інформації про можливі виклики, ризики та загрози для розроблення та реалізації захисних заходів. Тобто якщо система обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою є складником загальної системи управління підприємством, то серед усієї сукупності даних суб'єктів безпеки цікавлять лише ті, які свідчать про відхилення показників діяль-

ності від попередньо встановлених нормативів. Важливим моментом є концентрація уваги не на фінансовій звітності як кінцевого продукту облікового процесу, а даних оперативного й управлінського обліку, що дає змогу ідентифікувати відхилення від нормального здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, які можуть указати на явність ознак можливої зміни рівня безпеки в майбутньому. Зазначений методичний аспект є особливо важливим, зважаючи на традиційне трактування процесу оцінки рівня економічної безпеки підприємства, який ґрунтується на розрахунку певної кількості показників на основі річної фінансової звітності. Прийняття рішень суб'єктами безпеки на основі річної звітності є вже реакційними, тобто такими, що спрямовані не на випередження та уникнення можливості виникнення ризиків та загроз, а на ліквідацію наслідків їх реалізації. Водночас більш ефективними є превентивні захисні заходи, які розробляються на основі появи перших ознак зміни рівня безпеки, які можна визначити за даними про щоденну діяльність підприємства.

Не менш важливим методичним аспектом є формування захищених каналів передачі даних від бухгалтерської служби до аналітичних підрозділів та користувачів такої інформації, адже йдеться про відомості, які повинні забезпечити захист підприємства. Крім того, якщо зважити на той факт, що майже 70% внутрішніх загроз спричинені дією чи бездіяльністю працівників підприємства, то протидія їм потребує певного рівня секретності. Секретність повинна бути забезпечена не лише стосовно інформаційних каналів передачі інформації, а й збереження, тобто передбачати формування захищених баз даних.

Користувачами даних обліково-аналітичного забезпечення є безпосередньо суб'єкти безпеки, які на їх основі, враховуючи зміни зовнішнього середовища функціонування, прогнози щодо зміни впливу ключових внутрішніх та зовнішніх загроз, розробляють та реалізують рішення для забезпечення необхідного для ефективного функціонування та сталого розвитку рівня економічної безпеки. Інший методичний аспект передбачає звернення до суб'єктів безпеки під час розроблення будь-якого рішення кожним менеджером, тобто повсякденне врахування безпекового аспекту в діяльності підприємства. Важливість такого підходу зумовлюється тими фактами, що реалізація певних рішень може прямо чи опосередковано спричинити зниження рівня безпеки, зокрема стосовно кадрового чи інформаційного складника і т. д. Суб'єкти безпеки мають комплексне бачення поточного рівня економічної безпеки і можуть запобігти їй непередбачуваній зміні.

Розглянуті ключові методичні аспекти дають змогу визначити завдання системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства:

- формування інформаційного підґрунтя для прийняття управлінських рішень менеджерами усіх рівнів з урахуванням безпекового аспекту;

- забезпечення суб'єктів безпеки необхідним даними для оцінки рівня економічної безпеки загалом та в розрізі основних функціональних складників (фінансового, кадрового, інформаційного, силового і т. д.);

- інформаційний супровід реалізації рішень суб'єктами безпеки, спрямованих на забезпечення захищеності підприємства;

- уможливлення своєчасного розпізнавання наявності та динаміки розвитку викликів, ризиків та загроз як першопричин зростання рівня небезпеки [6, с. 45–46];

- забезпечення захищеності інформації у сфері економічної безпеки підприємства.

Досягнення визначених завдань є можливим у разі здійснення цілеспрямованих заходів із формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічної безпеки підприємства. Процес формування, на нашу думку, повинен складатися з таких основних етапів:

- зміна функціональних завдань працівників бухгалтерської служби та аналітичних підрозділів для виділення частини інформації, яка безпосередньо стосується безпекового аспекту діяльності підприємства;

- налагодження захищених каналів інформації;

- узгодження взаємодії між суб'єктами безпеки та менеджерами всіх рівнів;

- визначення нормативних параметрів рівня безпеки стосовно ключових показників діяльності підприємства;

- визначення вимог до обліково-аналітичної інформації;

- формування внутрішнього положення щодо надходження, передавання та зберігання інформації, яка використовується для забезпечення економічної безпеки підприємства, зокрема позицій щодо надання окремих даних зовнішнім суб'єктам безпеки, тобто правоохоронним органам, приватним охоронним структурам і т. д.

Доцільно звернути увагу, що надлишок обліково-аналітичної інформації, як і її недостатність, спричиняє зростання ймовірності прийняття хибних рішень, отже, розглянутий вище процес формування системи повинний передбачати чіткість у якісних та кількісних параметрах обліково-аналітичної інформації.

Узагальнюючи, потрібно ще раз підкреслити, що формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства потребує виділення певних ресурсів та проведення змін в організаційній структурі підприємства. Своєю чергою, результати, які передбачають своєчасне формування необхідного для прийняття кожного рішення інформаційного підґрунтя та можливість суб'єктів безпеки своє-

часного розпізнавати та протидіяти зовнішнім та внутрішнім викликам, ризикам і загрозам, дають змогу мінімізувати можливі втрати та забезпечити необхідний рівень безпеки на підприємстві.

Висновки. Процес управління економічною безпекою вітчизняних підприємств пов'язаний із необхідністю прийняття найбільш адекватних до ситуації управлінських рішень, спрямованих на попередження розвитку та мінімізації негативного впливу зовнішніх та внутрішніх ризиків та загроз. Розроблення таких рішень значною мірою залежить від своєчасності, повноти та адресності отримання обліково-аналітичної інформації. Формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, яка, будучи складником системи обліково-аналітичного управління підприємством, має низку особливостей, що були розглянуті та обґрунтовані у вигляді методичних рекомендацій.

У подальшому доцільно приділити увагу формуванню механізму обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою з урахуванням специфіки господарської діяльності промислових підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Галузіна С.М. Аспекти повышения роли учетно-аналитической информации в системе управления организацией: монография. СПб.: Знание, 2006. 392 с.
2. Голячук Н. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством. Економічний аналіз; редкол.: С.І. Шкарабан (гол. ред.) та ін. 2010. Вип. 6. Ч. 3. С. 408–410.
3. Городянська Л. Особливості технічного забезпечення системи бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік і аудит. 2009. № 10. С. 17–22.
4. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: монографія / За заг. ред. А.М. Штангрета. Львів: Укр. акад. друкарства, 2017. 276 с.
5. Хахонова Н.Н. Теоретико-методологическое исследование категории «учетно-аналитическая система» управления коммерческой организации. Фундаментальные исследования. 2012. № 9. С. 231–234.
6. Шинкар С.М. Базові умови забезпечення економічної безпеки промислового підприємства. Проблеми системного підходу в економіці. 2017. № 6. Ч. 2. С. 42–48.
7. Штангрет А.М., Караїм М.М. Концептуальні засади формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Наукові записки. 2017. № 1. С. 147–153.